Bygdebladet
med Blomgrensbilder

Nr 2 • 2000 • Årgång 4 Klippans Hembygdsförening, Box 162 Postgironr 216260-0

En resa i tid och rum längs våra vackra vägar i Klippans kommun..

Intresset för milstolpar, vägvisare - och gästgivarstenar väcktes av en slump. Det material som Kjell Rosenkvist samlat under lång tid och med ett brinnande intresse, fick Klippans Hembygdsförening. Bildmaterial, noteringar som gjorts och den brevväxling som skett mellan Kjell Rosenkvist, Carl Fredrik Mannerstråle, länsantikvarien för Kristianstad län, Lund Universitet, Göteborgs Historiska Museum, Folklivsarkivet i Lund m.fl. tog jag del av och nyfikenheten tog överhand.

Vid rundturer i bygden stanna jag till vid milstolpar och upptäckte att vid Färingtofta kyrka, Herrevadskloster och Wettinge var det en vacker krona på milstolpen, var det platsen och dess betydelse som gjorde att det fanns en krona på dessa stenar?

Med näsan över uppslagsböcker och andra skrifter tog jag reda på att stenar med krona är en milsten och en milsten sägs vara krönt, övriga är halv - och kvartsmilstenar. En mil var då 10,8 km.

Milstenens inskription betyder: 1) Kunglig krona, 2) AF står för kung Adolf Fredrik, 3) 1: M för mil, 4) R. J. v. L för landshövdingen Reinhold von Lindgren, 5) årtal när häradet satt upp milstenar. Milstenar är idag minnestenar och vi bör alla hjälpas åt att vårda och värna dessa viktiga "kulturstenar" så de inte försvinner och därmed dess historia.

Nya upptäckter på stenen vid Mimsagranet (mitt emot Klippans Karosserifabrik eller gamla väg 13) stod att läsa Ö. Ljungby; detta är alltså en vägvisarsten. På gästgiveriet i Örkelljunga hänger en skylt i entren som talar om gästgiveriets priser på 1700-talet och vid färd genom Marieholm kan man se en annan typ av skylt på gästgiveriet yttervägg. Krav på detta fanns i förordningen.

Enligt 1649 års svenska gästgiveri-och skjutsförordning ålåg det häraderna att svara för milstolparna.

Milstolpen, milsten, vägmärke för att ange hel,- halv,- eller kvartsmil, vilket enligt äldre lag uppsattes utmed de allmänna vägarna i Sverige.

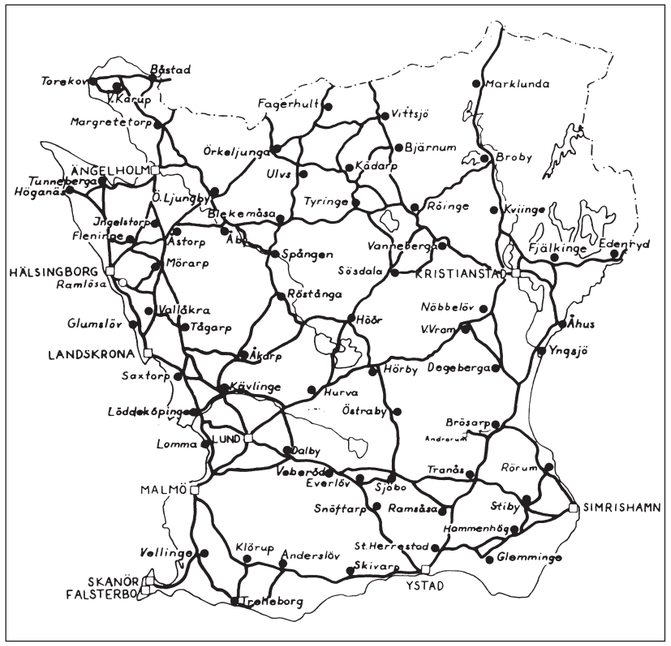

Skånekarta över skjutstrafikerade vägar med gästgiverier omkring 1855.

Materialet är omväxlande sten, trä och järn detta beroende på traktens tillgång på material. I Klippans kommun är alla milstolpar av sten. De äldsta milstolparna stammar från Karl XI:s regering.

Gästgivaregård, gästgiveri, ursprungligen värdshus var skyldig att mot betalning förse gäster med mat, logi och skjuts. Lagen härom stiftades 1279 och upphävdes 1933. Gästgivaren åtnjöt ända till 1914 vissa förmåner inklusive anslag av hemmansräntor. 1932 avskaffades gästgiveriet som kameralt begrepp. De flesta gästgiverier tvingades av järnvägstrafikens genombrott på 1800-talets senare del att lägga ner sin verksamhet. Bäst klarade sig Skåne där åtskilliga månghundraåriga gästgivargårdar alltjämt finns kvar.

Skjutsväsen, en organisation för resor efter häst vilken i Sverige upprätthölls av det allmänna och hade sitt ursprung i den medeltida plikten för allmogen att bistå kungen med reshjälp. Den senare fick fasta former som skyldighet att lämna fri - eller kronoskjuts, av vilka den senare inbegrep krigsmateriel och krigsfolk, vartill kom skjuts till privatpersoner mot betalning, skjutslega. På 1600 - talet samordnades skjutsväsendet med gästgivierierna, så att dessa samtidigt blev skjutsstationer med skyldighet att hålla hästar, åkdon och skjutskarlar; vid behov av fler hästar rekryterades dessa

Hur långt har vi fram?
Tre fjärdings väg, lia dant som ditta och en halv mil värre.

Teckning av Dardel.

Spångens Gästgiveri.
Foto lånat av Spångens Gästgiveri.

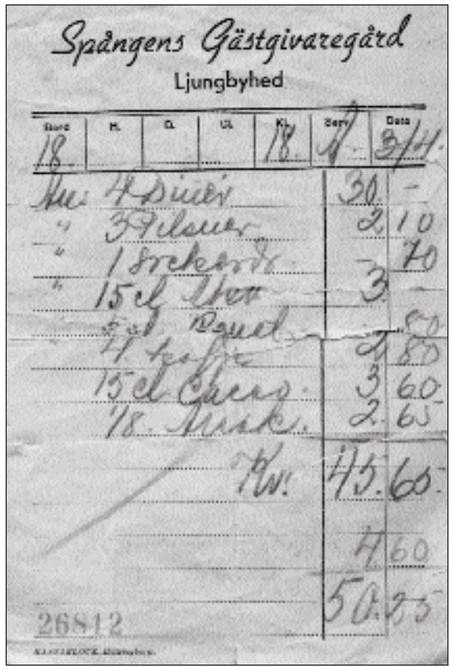
Spångens Gästgivaregård
Ljungbyhed

Datum	M.	Q.	VL	Kl.	Serv.	Data
18				18	4	3/4
Nu 4 Diner					30	-
" 3 Fiskar					2	10
" 1 Brekerdr					-	70
" 15 cl Vin					3	-
" 5 cl Rom					-	80
4 kaffe					2	80
15 cl Cherry					3	60
18 Mjölk					2	65
Kr					45	65
					4	60
					50	25

26812

Nota från krogbesök.
Lånad av Spångens Gästgiveri.

Hästauktion vid Spångens Gästgiveri i början på 1900- talet. Foto lånat av Spångens Gästgiveri.

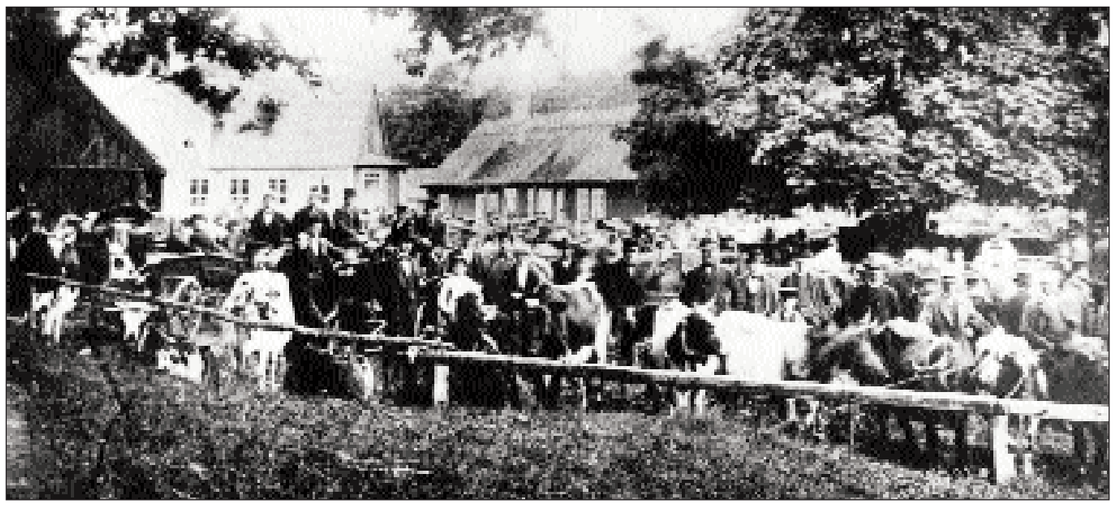

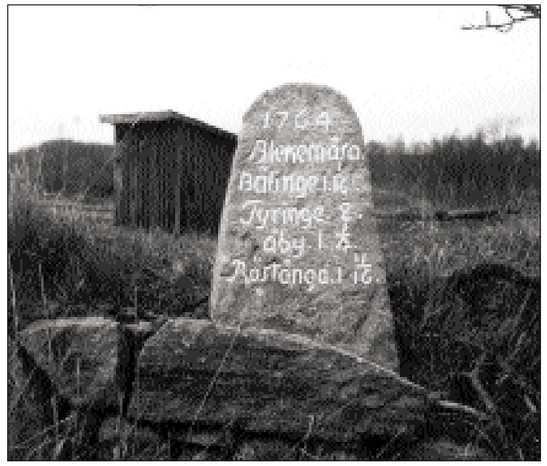

Blekemåsa gästgivaresten

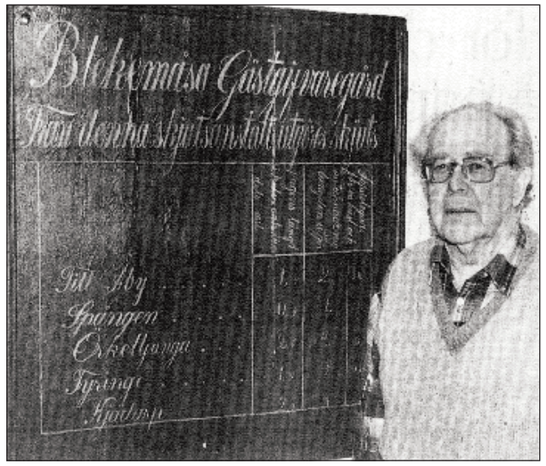

Avståndstavla från Blekemåsqa Gästgifaregård. Pressklipp lånat av Johan Larsson.

från bönderna runtomkring. Enligt 1734 års lag och gästgiveriförordningen av 1766 skulle skjutshållet, d.v.s. avståndet mellan stationerna vara ungefär två mil. Skjutsningsplikten ersattes 1878 av ett entreprenadsförhållande, systemet upphävdes 1933. Gästgivarstenar sattes upp vid gästgiverierna och man ser vad Blekemåsa gästgivarsten infomerade resenären om.

En förhastad slutsats man kan dra av infomation på denna sten är att Spångens gästgiveri inte fanns 1764. I Skånes Hembygsdförbunds årsbok från 1967 kan man på kartmaterial från 1718 utläsa att Spången ej fanns med på karta över skjutsväsendet o gästgiverier men väl på en karta över skjutsstationer 1855 (se sid 2).

På hembygdsgården i Perstorp hänger en avståndstavla från Blekemåsa Gästgifaregård. (se bild).

Blekemåsa Gästgifaregård besökte av Carl von Linné på hans Skånska resa 1749.

En skolpojke minns på 1920-talet då han var 10 år och fick i uppgift av morfar att gå från Oderljunga till Blekemåsa gästgiveri och hämta en kanna/kagge brännevin. Gästgiverierna hade då denna uppgift om utskänkning till ortsbefolkningen. Ett antal lönnkrogar fanns och kontroller gjordes med jämna mellanrum.

För att få alla stenarna på plats krävdes en inventering och karläggning med ett stort forskningsarbete. Detta arbete har Kjell Rosenkvist gjort under ett 10 tal år.

Ett digert material om milstolpar, vägvisarstenar, gästgivarstenar m m. finns i vårt arkiv. Nu delar vi med oss i ett bygdeblad och berättar historien kring milstolpar och vägvisare i Klippan kommun i

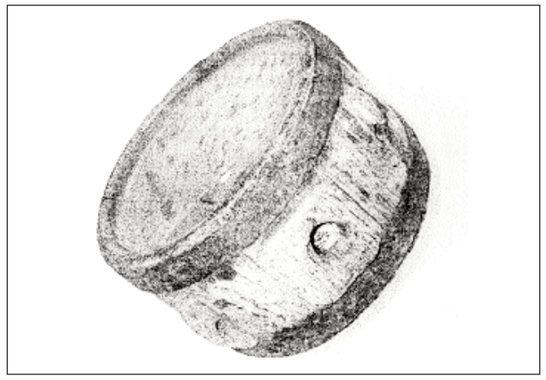

Brännvinskagge

BLEKEMÅSA GÄSTGIVAREGÅRD.
Från denna skjutsanstalt utgöres skjuts:

	Vägens längd hel och tiondelsmil	Skjutslegan för en häst och antecknade väglängden utgår
Till Åby	1, 4	2. 38
Spången	0, 9	1. 52
Örkelljunga	2. 6	4. 12
Tyringe.	1. 9	3. 23
Kjädarp	2. 9	4. 23

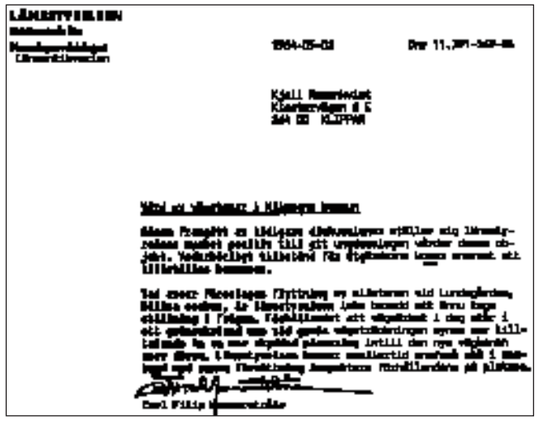

Brev Länstyrelsen 84 05 02

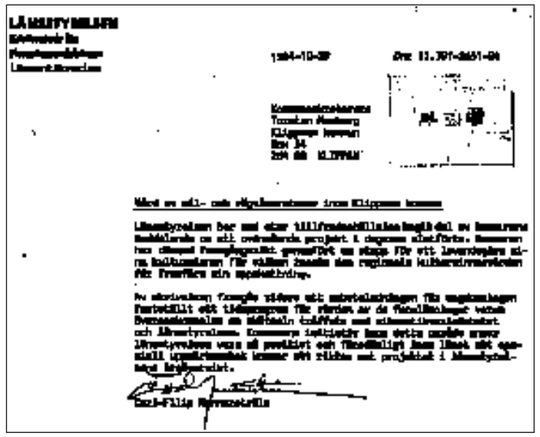

Brev från Länstyrelsen 1984 10 29

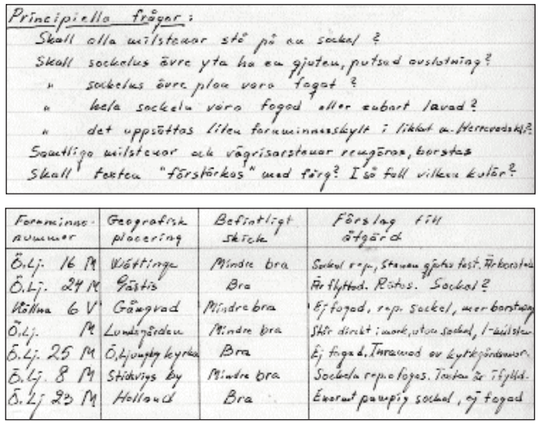

Principiella frågor:
Skall alla milstenar stå på en sockel?
Skall sockelns övre yta ha en gjuten, putsad avslutning?
" sockelns övre plan vara fogad?
" hela sockeln vara fogad eller endast lavad?
" det uppsättas liten forminnesskylt i linkat u. stenvredskl?
Sagtliga milstenar och vägvisarstenar rengöras, borstas
Skall texten "förstärkas" med färg? I så fall vilken kulör?

Forminnesnummer	Geografisk placering	Befintligt skick	Förslag till åtgärd
Ö.Lj. 16 M	Wästinge	Mindre bra	Sockel rep., Stenen gjutes fast. Förbestrl
Ö.Lj. 24 M	Gästis	Bra	Förflytted. Röstos. Sockel?
Röllna 6 V	Gångvad	Mindre bra	Ej fogad, rep. sockel, mer borstning
Ö.Lj. M	Lundagården	Mindre bra	Sätt direkt i mark, utan sockel, 1-avlstn
Ö.Lj. 25 M	Ö.Ljungby kyrka	Bra	Ej fogad, Inrawad av kyrkgårdsmur.
Ö.Lj. 8 M	Stidsvigs by	Mindre bra	Sockeln rep. o fogas. Tänkas i Tyllid.
Ö.Lj 23 M	Holland	Bra	Ekerut pampig sockel, ej fogad

Principiella frågor..

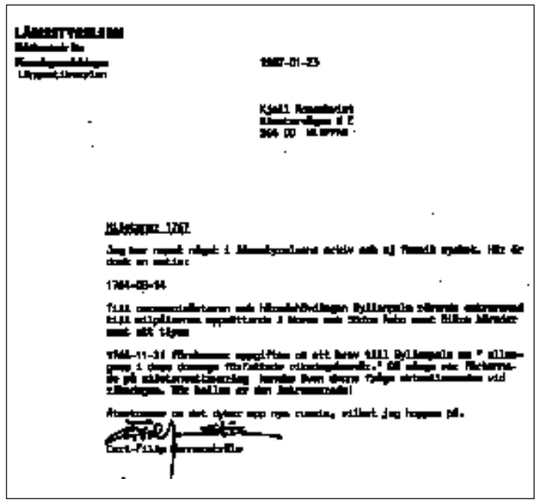

Brev från Länstyrelsen 1987 01 23.

socknarna Färingtofta, Riseberga, Vedby, Gråmanstorp, V. Sönnarslöv, Östra Ljungby och Källna i Norra Åsbo Härad. Totalt finns 37 stenar uppsatta och i stort sätt på rätt plats. Detta avrapporteras år 1984.

Komplettering har därefter gjorts med sista stenen på plats år 1990

Man har samarbetat kring detta i hembygdsföreningarna i Klippans Kommun vilket framgår i brevväxling mellan projektledare och ordförande Kjell Rosenkvist och Solveig Andréasson, ordförande i Riseberga Färingtofta Hembygdsförening och Maria Havsjö ordförande i Källna-Ö. Ljungby Hembygdsförening. Brevväxling har också skett med personalkontorets Torsten Menberg om projektet "Kulturminnesvård kring våra fornminnen och milstenar"

Utöver milstenar, vägvisarstenar, finns det små stenar med nummer inhugget dessa stenar avgör gränsen mellan olika bönders ansvar för vägen. I dagligt tal kallat grusningsstenar. Vet du var någon sådan sten finns hör av dig till oss.

BREVVÄXLING

Brev till Musieintendent Kristina Söderpalm 80 03 13. På sidan 38 i Skånes Hembygdsförbunds årsbok 1967 finns i not 2 till Er artikel" Skånska milstolpar" noterat, att i Skånes Hembygdsförbunds arkiv skall finnas ett stort material om Milstolpar och vägvisare. På Hembygdsförbundet kan man inte finna detta. Klippans Hembygdsförening är för närvarande i gång att "inventera". Skall detta sökas i Folklivsarkivet i Lund? Vi hoppas senare kunna kartlägga och återfinna de äldsta vägarna inom Klippans kommun. Ge oss vänligen tips, vart vi kan vända oss för detaljstudier om milstenarnas utplacering från början.

Med hembygdsvårdshälsningar Klippans Hemby-

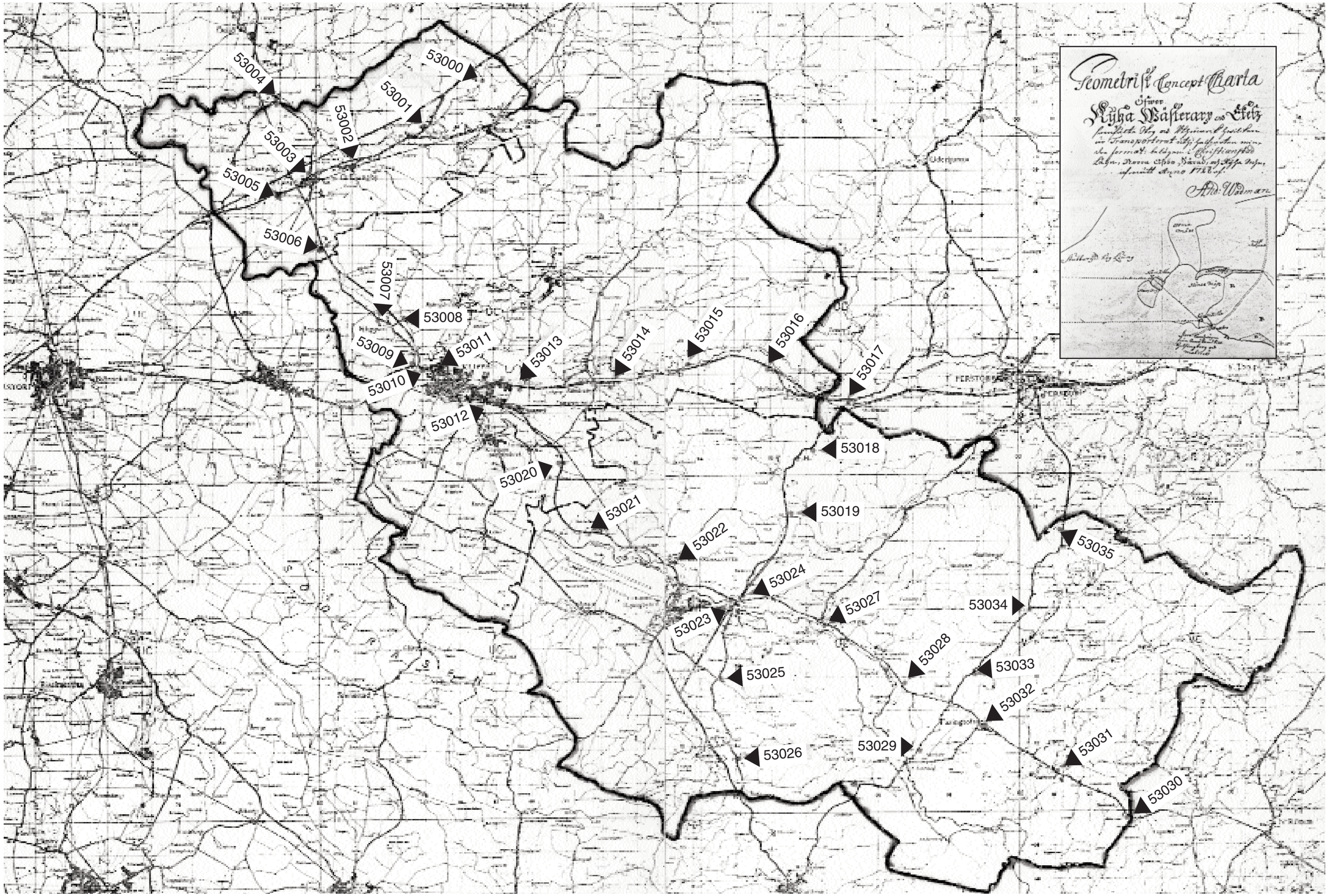
Geometrisk Concept Karta
53000
53001
53002
53003
53004
53005
53006
53007
53008
53009
53010
53011
53012
53013
53014
53015
53016
53017
53018
53019
53020
53021
53022
53023
53024
53025
53026
53027
53028
53029
53030
53031
53032
53033
53034
53035

gdsförening Kjell Rosenkvist.
Efterlysning av svar fick göras.
Svar kom den 13/11 80
Ursäkta så hemskt mycket brevet hade kommit på avvägar. Materialet finns på Folklivsarkivet i Lund Bl.a finns där de kartor jag lät sända till vägmästarna i Skåne på vilka vägarna i de olika vägdistrikten finns upptagna, med angivande av äldre huvudvägar utefter vilka milstenar skulle finnas (i princip endast de vägar som var "indelade" till gästgivarskjuts - alltså mellan gästgivargårdar) och på vilka vägmästarna sedan markerat de milstenar och vägvisarstenar som de påträffat samt vilka typer enl en stencilerad typlista med bilder av de skånska huvudtyperna.
Med vänlig hälsning Kristina Söderpalm.

Brev till Folklivsarkivet Lund 82 10 11 där föreningen efterlyser sambandet vägar-gästgiverier-milstenar-vägvisarstenar ända från de ursprungliga besluten.
Tacksam för svar om öppettider för studier av källmaterial.
Svar från Lunds Universitet Etnologiska Institutionen med Folklivsarkivet. Det framgår av detta brev att det material som inkommit ej inlämnats för arkivering. Öppettider på Folklivsarkivet för studier är måndag-fredag kl. 9.00-12.00
Med vänlig hälsning Brita Egardt Docent.

Brev till Länstyrelsen 84 10 22.
TILLSTÅND ATT VÅRDA MIL- OCH VÄGVISARSTENAR INOM KLIPPANS KOMMUN.
Härmed ber vi få meddela att ovanstående projekt "Vård av mil- och vägvisarstenar inom Klippans Kommun avslutats idag. Projektet har omfattat 31 milstenar, 3 vägvisarstenar och 1 gästgivarsten och utförts enligt anvisningar från Riksantikvarieämbetet samt under kontroll av Skånes Hembygdsförbund.
Fotodokumentation över utfört arbete finns på kommunens kansliavdelning.

MIL OCH VÄGVISARSTENAR I KLIPPANS KOMMUN

Helsingborg- Åstorp- Örkelljunga
(Helsingborg-Stockholm E 4)
53005 - Ö Ljungby Lundsgården.
53002 - Ö Ljungby kyrka
53000 - Stidsvigs by (Kungsleden)
53001 - Holland (Öjamaden)

Helsingborg-Åby-Blekemåsa:
(Helsingborg - Kristianstad väg 21)
53010 - Åbyvallen
53013 - Elfdalen
53014 - Smedjebo (Gedabacken)
53015 - Hamborg
53016 - Hyllstofta

Röstånga- Blekemåsa:
(Malmö- Stockholm väg 108)
53026 - Allarp
53025 - Brandsberga
53024 - Skräddarhuset
53019 - Sorröd
53018 - Kroken

Röstånga- Västra Torup (Kristianstad)
53029 - Norrlycke
53033 - Djurröd
53034 - Modaröd
53035 - Hyltamossa

Höör- Åby - Ängelholm
(Höör- Ängelholm väg 13)
53030 - Skankhult
53031 - Snälleröd
53032 - Färingtofta kyrka
53027 - Risebergagården
53023 - Spången
53022 - Herrevadskloster
53021 - Skoghuset
53020 - Övad
53012 - Klostervägen

Gråmanstorp mot Bjersgård.- Gråmanstorp
53006 - Wättinge
53003 - Ö.Ljungby Gästis

Vägvisarstenar
mot Ö. Ljungby - vid karosserifab. gamla väg 13
mot Perstorp/Åby/Röstånga -
viadukten i Hyllstofta
vid Tingshuset - flyttad från Åby gästgivargård
53004 - Vägvisarsten vid Gångvad

Ungdomslag har varit föreningen behjälplig vid upprustning av milstenar se frågeställning kring principer och åtgärdslista. Socklar har åtgärdats, sly har röjts, stenar har borstats och milstenar satts upp. Arbetet avslutades 1990 när den sista milstenen var hittad och kunde återbördas från Hasslarp

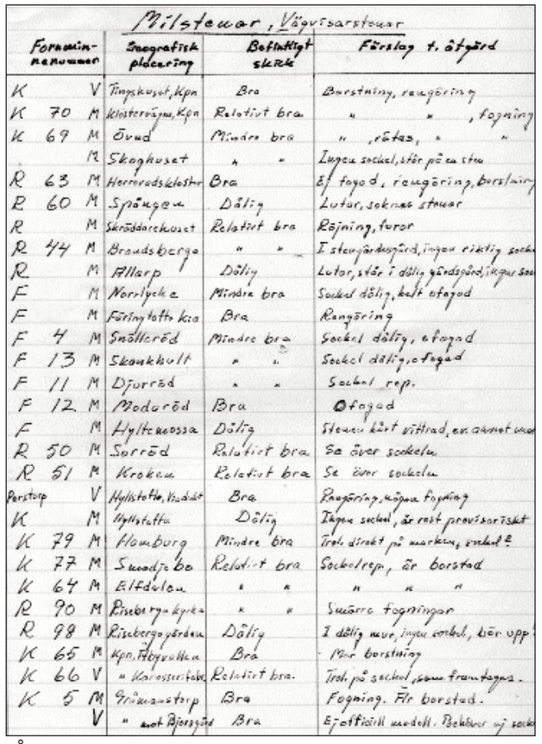

Milstenar, Vägvisarstenar

Fornminnesnummer			Geografisk placering	Befintligt skick	Förslag t. åtgärd
K		V	Tingshuset, Kpn	Bra	Borstning, rengöring
K	70	M	Klostervägen, Kpn	Relativt bra	" " , fogning
K	69	M	Övad	Mindre bra	" , rätas, " "
		M	Skoghuset	" "	Ingen sockel, står på en sten
R	63	M	Herrevadsklostret	Bra	Ej fogad, rengöring, borstning
R	60	M	Spången	Dålig	Lutar, saknas stenar
R		M	Skräddarehuset	Relativt bra	Röjning, turer
R	44	M	Brandsberga	" "	I stengärdegård, ingen riktig sockel
R		M	Allarp	Dålig	Lutar, står i dålig gärdegård, ingen sockel
F		M	Norrlycke	Mindre bra	Sockel dålig, helt ofogad
F		M	Färingtofta kka	Bra	Rengöring
F	4	M	Snälleröd	Mindre bra	Sockel dålig, ofogad
F	13	M	Skankhult	" "	Sockel dålig, ofogad
F	11	M	Djurröd	" "	Sockel rep.
F	12	M	Modaröd	Bra	Ofogad
F		M	Hyltamossa	Dålig	Stenen lätt vittrad, en annat material
R	50	M	Sorröd	Relativt bra	Se över sockeln
R	51	M	Kroken	Relativt bra	Se över sockeln
Perstorp		V	Hyllstofta, Kndskt	Bra	Rengöring, någon fogning
K		M	Hyllstofta	Dålig	Ingen sockel, är rest provisoriskt
K	79	M	Homburg	Mindre bra	Troli direkt på marken, sockel?
K	77	M	Smedjebo	Relativt bra	Sockelrep., är borstad
K	64	M	Elfdalen	" "	" " "
R	90	M	Risbergagården	" "	Svårare fogningar
R	98	M	Risbergagården	Dålig	I dålig mur, ingen sockel, bör upp
K	65	M	Kpn, Höjvallen	Bra	Mer borstning
K	66	V	" Karosserifabr	Relativt bra.	Trol. på sockel, samma framtagna.
K	5	M	Gråmanstorp	Bra	Fogning. För borstad.
		V	" mot Bjersgård	Bra	Ej officiell modell. Behöver ej sockel

Åtgärdförteckning

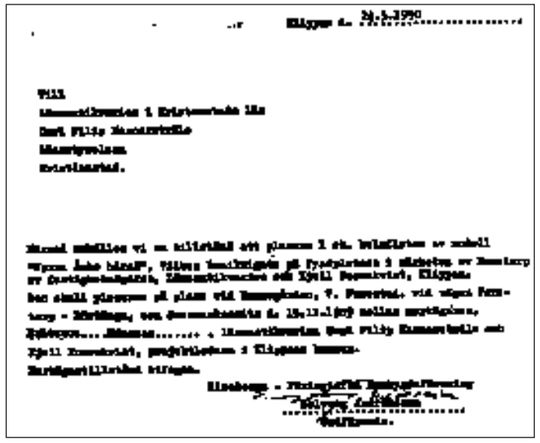

Brev till Länsantikvarien 24. 3.1990 om tillstånd för sten

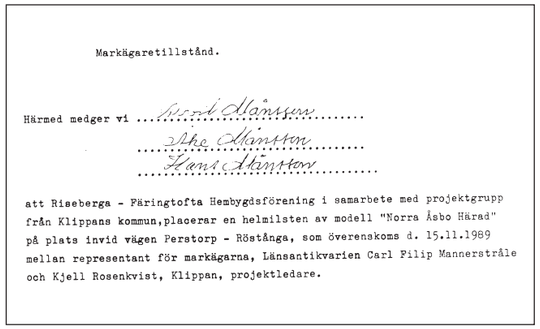

Markägaretillstånd.

Härmed medger vi .....
.....
.....

att Riseberga - Färingtofta Hembygdsförening i samarbete med projektgrupp från Klippans kommun,placerar en helmilsten av modell "Norra Åsbo Härad" på plats invid vägen Perstorp - Röstånga, som överenskoms d. 15.11.1989 mellan representant för markägarna, Länsantikvarien Carl Filip Mannerstråle och Kjell Rosenkvist, Klippan, projektledare.

Marktillstånd 1990 03 24

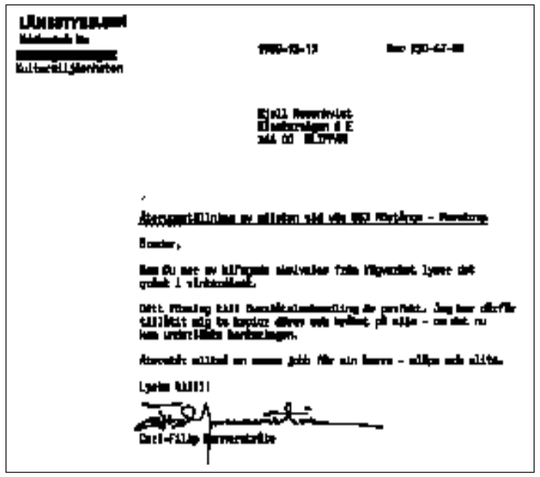

Kopia brev från Länsstyrelsen 1989 12 13

Lantbrukaren och Kjell Rosenkvist vid den funna stenen

till Dammsgården i Forestad.

Sista milstenen på plats i Klippan kommun

1764 var ett viktigt årtal i våra gamla vägars historia. Då beslöts nämligen att man vid de "stora" häradsvägarna skulle sätta ut milstenar, noggrant utmätta, viktigast var de krönta milstenarna, men också halvmilstenar och fjärdingsmilstenar, så att

Kjell Rosenkvist och sista milstenen på plats

de resande, som i gästgiverierna skulle beställa skjutsning, skulle kunna se avstånden mellan skjutshållen. Till hjälp skulle också uppsättas "tavlor" eller stenar, där man huggit in nästa gästgiveri och avståndet då angavs i hel mil och 16-delsmil. Vi hade alltså fått våra första "taxametrar" Häradsfogden var skyldig att se till, så att milstenarna kom upp på rätt plats. I Norra Åsbo Härad bodde fogden i Ankarlöv och i hans fögderi kom då något över 100 milstenar.

Redan under Harald Holsts ordförandeskap påbörjades en inventering, som skulle omfatta alla gamla vägar, som berörde Klippans kommun. På 1700 - o 1800 talskartor kunde man se, var de borde kunna återfinnas, men det var ju ej alltid, de fanns på angiven plats. Arbetet tog sin lilla tid, men den ena efter den andra letades fram, ända till man kom till "nyaste" vägen, mellan Henrikstorp och Röstånga. Där saknades definitivt helmilstenen vid Dammsgården i Forestad.

De gamla visste, var den stått, men det var också klart att det ett par gånger förekommit vägrätningar. Efterlysning hjälpte inte, så - efter en vädjan i artikel i NST, blev det "napp". En lantbrukare i Hasslarp ringde Kjell Rosenkvist i Klippans Hembygdsförening och berättade, att en liknande sten låg i hans trädgård. En av tidigare ägare till gården hade varit intresserad av alla slags "konstiga" stenar, bland dem hade också milstenar hamnat. Efter ytterligare studier i gamla häradsprotokoll, kunde Länsantikvarien ge klartecken för flyttning av milstenen från Hasslarp till Dammsgården. Bröderna Månsson som äger Dammsgården, kunde hjälpa till med uppgift efter den befintliga, muntliga traditionen, var den borde placeras. Riseberga-Färingtoftas Hembygdsförening tillsammans med Klippans kommuns "skogsarbetsgrupp" reste stenen i somras och här ser du resultatet, som hembygdsfolket efter envist arbete lyckats få Klippans "siste milasten" på rätt plats.

Kjell Rosenkvist 1990

En milsten som stått i Klöva Hallar och senare flyttats till Hembygdsbyn hör inte hemma i Klippan utan skall till Kristianstad. Stenen står i Elfdalen och vägverket skall hämta den, men än i dag finns den i hembygdsbyn uppställd strax intill vår vagnhall.

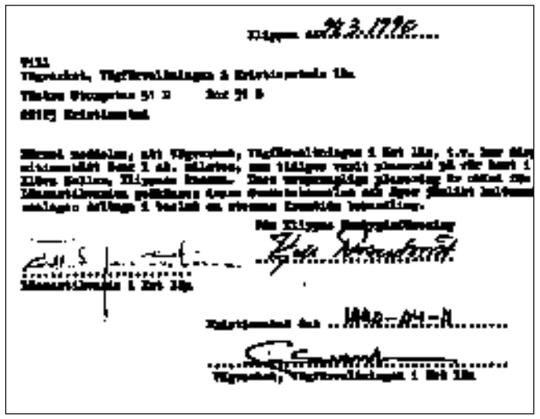

24.3.1990

Klippans Hembygdsförening

Kjell Rosenkvist

Brev från Länsantikvarien 24. 3. 1990

Vägverket

Kopia

Kristianstads län
Tjänsteställe, handläggare, telefon (direktval)
Karl-Erik Fridström , 044 195131

Vårt datum
1990-04-17
Ert datum
1990-04-04

1
Vår beteckning (Anges vid svar)
SA 80-A 90:681
Er beteckning
Dnr 229-7-90

Länstyrelsen
Kristianstads län
Kulturmiljöenheten

Kopia till:
Kjell Rosenkvist
Klostervägen 6 E
264 00 KLIPPAN

Milsten, typ Malmöhus län

Vi är mycket tacksamma för att vi får förfoga över milstenen från Klippans Hembygdsförening. Avtalet sänds till föreningen och vi kommer genom vårt arbetsområde i Åstorp ta kontakt med Kjell Rosenkvist angående transport av stenen till Kristianstad.

Med vänlig hälsning

Karl-Erik Fridström

Brev 1990 04 17 Vägverket.

Milsten Hamborg

NYA UPPGIFTER OCH NYA PLATSER FÖR GÄSTGIVERI OCH KROGAR.

I en skrift om Össjö Krog framgår att krogen kallas "kroghus". Krogen var avsedd för den lokala befolkningen och byggdes troligen som en följd av "Brännvinsförordningen" antagen 1731. Össjö krog står idag i Hembygdsbyn i Elfdalen, sydväst om finns en milsten vid gamla väg 21. Nykrog" i Sjöborg i byggdes när kön till schävertanten i Söndraby tog emot sina hjälpsökande. Kön var enorm vid nymåne och fullmåne. Av karaktären på huset kan man se att det varit en krog. Idag är det bostad till Söndraby plantskolas ägare.

Vill du leta milstenar, fortsätt då mot Söndraby förbi Trumpetarbostället, vidare mot Gedabacken där en milsten står och var observant vid den fortsatta färden, uti i en täppa intill Bäljaneå finns en milsten. Sätt trippelmätaren vid en milsten och efter c:a 2,5 km ser du ofta nästa milsten, lycka till på upptäcktsfärden.

När järnvägen mellan Åstorp och Värnamo byggdes bodde rallare på gästgiveriet i Ö. Ljungby när det inte fanns mer att dricka på stället vandra man till Åby gästgiveri.

På vägen tillbaka var man ibland hungrig då fick Görtz Slakteri ett besök. Slakteriet var i Bjersgårdstorpet Nilstorp som låg i Gråmanstorp mittemot Gråmanstorps skola.

Fakta inhämtat från:
- Focus Uppslagverk
- Bra Böckers uppslagsverk
- Hembygdsförbundet årsbok från 1967
- Litteratur om Skåne och STF 1961 samt intervjuer av olika personer.

* Karl- Gustav Lindau berättar
* Johan Larsson minns

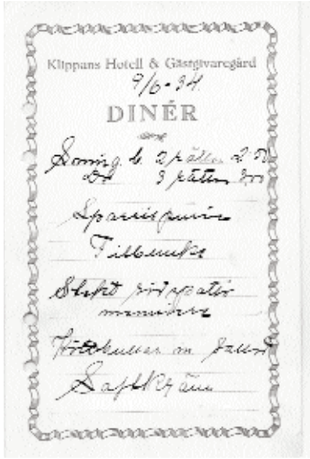

Klippans Hotell & Gästgivaregård
9/6-34
DINÉR

Gästis i Klippan och en Dinér nota från 1933

Vägvisarsten

1/2 mil sten

1/4 mil sten

1 mil sten